

בישול קפה

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

המקור לאיסור ל"ט מלאכות בשבת

מכאן למדו חז"ל (שבת צז, ב) מקור לל"ט מלאכות האסורות בשבת. והכי איתא התם, רבי אומר דברים הדברים אלה הדברים, אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני.

עוד מקור למלאכות שבת מביאים חז"ל (שבת מט, ב) בשם ר' חנינא בר חמא, שהם כנגד עבודות המשכן, ופרש"י ז"ל, אותן המנויות שם בפרק כלל גדול, היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן, ללמוד הימנה.

וכידוע מסבירים בזה, דהרי הקב"ה שבת ביום השביעי ממלאכת בריאת העולם, כדכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, וכנגד זה גם אנו שובתין. וא"כ הרי שהשבתה שלנו צריכה להיות דוגמת שבתתו יתברך, ממלאכות של יצירה ובריאה. והרי נודע כי המשכן והמקדש המה בנויין ומשוכללים בדוגמא של בריאת העולמות (כאשר האריך בזה בס' נפש החיים ריש שער א' ועוד ספרים הרבה), וא"כ בודאי שיש לנו ללמוד מהו המאפיין של מלאכת יצירת ובריאת עולם, ממלאכות המשכן, ולשבות מהם ביום שבת קודש.

קפה נמס

מבואר בפוסקים שבהכנת קפה נמס אין בו משום בישול בשבת משום שכבר התבשל, וקי"ל שבדבר יבש אין בישול אחר בישול.

עי' בשו"ת אג"מ (או"ח ד, עד, טז) שנשאל שבעשיית קפה נמס מבשלים את הקפה ואח"כ מיבשים אותו באויר חם ביותר, האם משום זה יש להחשיבו כמבושל כל צורכו, או שמא משום שאין טעמו כשנימוח בקרים דומה לטעמו כשנימוח בחמין, י"ל שהוא כמש"נ בערה"ש (שיח, כח) גבי טיי שאף אם מבשלין אותו אין הבישול לבשלו אלא רק לעשותו פירא כדי שיהיה ראוי לבשלו, ומשום כך שייך בו בישול.

והשיב האג"מ שפשוט שאם האמת שקפה נמס נתבשל במים אחר שקלו גרעיני הקפה הוא דבר מבושל אם בשלו כל צרכו. ומסתבר שהוא אמת מדנמוח הקפה ונמס לגמרי, וגם החום של שמונה מאות שבשבל זה נתיבש כל כך שנעשה אבק הוא ג"כ בשול, וממילא אין בשול אחר בשול דהא יבש הוא. ומה שמרגישים טעם אחר בקפה שנמוח במים קרים מקפה שנמוח במים רותחים אינו כלום כדמוכח ממלח.

סוכר

ומה שהביא השע"ת (שיח, כ) ממח"ב בשם זרע אמת שאסור לערות מכלי ראשון על סוכר אף שמבשלין אותו, אינו מטעם דאין הדרך לאכול בעיניה שמה בכך, וגם ודאי הדרך גם לאכול בעיניה לתינוקות וגם לגדולים, רק שהוא מחמת שאין רוצים לאכול דבר מתוק הרבה דגם דבש אין אוכלין הרבה כדאיתא בקראי, וכ"ש סוכר שעוד יותר מתוק, וא"כ בהכרח הוא מטעם אחר אולי נסתפק דשמא אינו מבושל או מחמת שלא ידוע לאינשי, וקפה נמס ידוע להאינשי שהוא מבושל, וגם כמדומני שנוהגין להיתר בסוכר כהפמ"א שמביא שע"ת שם. ומסיק האג"מ שהוא עצמו מחמיר בין בקפה נמס ובין בסוכר ליתן בכלי שלישי, אבל לדינא אין להחמיר.

בישול אחרי צלי אחרי בישול

יש שני סוגי קפה נמס, יש שמיובש בהקפאה ויש שמיובש ע"י חום, ולכאורה יש מעליותא בקפה שמיובש בהקפאה שהיובש ע"י חום יש לדונו כצלי, ויש דיון בפוסקים האם בישול אחרי צלי אחרי בישול מותר או לא. דיעוין בביה"ל (שיח, ה) על הא דאיתא (שם) דיש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה

יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ומציין הבאה"ל למש"כ המשנ"ב דה"ה דיש צלי אחר בישול. ועי' בפמ"ג שהביא מפסחים (מא, א) דלא נתבטל שם בישול הראשון, דהכי איתא התם בשלו ואחר כך צלאו חייב דהא בשליה, והוליד מזה דמותר לשרותו בחמין בשבת, ר"ל אם עשה צלי אחר בישול בע"ש, כשאר דבר מבושל, ולדידיה ה"ה בבישול אחר צלי דמותר בשבת להניחו בלי רוטב בתנור אף שיצלה, משום דלא נתבטל שם צלי ראשון ממנו. אך כתב הבאה"ל שאין דין הפמ"ג מוכרח, דנהי דמוכח שם דלא נתבטל שם הראשון, הרי שם השני בודאי קיים, ושפיר יש לומר דמקרי עתה בשול אחר צלי. אך בבשלו ואח"כ צלאו בע"ש דמותר להניחו בתנור בשבת דפעולה אחרונה נקבע בו יותר ומקרי צלי אחר צלי.

א"כ לפי הבאה"ל יש מקום לחשוש בהכנת קפה בכלי שני, שאע"פ שהקפה התבשל אבל אח"כ עבר תהליך של אפיה או צלי, ואולי צריך לחשוש שיש בישול אחר צלי אחר בישול.

קלי הבישול

ואע"פ שמעיקר הדין רק כלי ראשון מבשל, אבל הרי איתא בשו"ע (שיח, ה) דיש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין. וכתב הרמ"א שנהגו ליזהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, והטעם דחיישינן שמא יש לו דין של קלי הבישול שמתבשל אפילו בכ"ש, א"כ ה"נ כאן.

אלא שבספר מאור השבת מביא ששאל את הגרשז"א אודות מה שכתוב בספר שמירת שבת כהלכתו שמותר להכין קפה נמס בכלי שני, למה לא נחוש לדברי הבאה"ל. והשיב לו שראשית העיקר כהפרמ"ג ועוד אחרונים, ועוד אולי הבאה"ל אינו מחמיר אלא כגון בשר שנצלה אחרי בישול שעכשיו הבישול השני מרכז הברש, אבל בנ"ד אין הבישול ניכר בקפה שהכל נמס. ובשם הגריש"א זצ"ל הביא שבאמת חשש לכתחלה לא להכין קפה בכ"ש מטעם הנ"ל, אבל אמר שאם חושש שע"י עירווי לכלי שלישי יצטנן אפשר להקל.

קפה טורקי

כל זה בקפה נמס שהתבשל, אבל בקפה טורקי וכדומה שלא עבר תהליך בישול, ואינו אלא קלוי, יש נידון בפוסקים האם מותר לערות עליהם מים רותחים, שהרי קי"ל שעירווי כל ראשון מבשל כדי קליפה. ואנחנו חוששין להשיטות שיש בישול אחר אפיה כמו שהבאנו לעיל שהמחבר הביא שני דעות בזה, שיש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין. והרמ"א כתב שנהגו ליזהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, א"כ ה"ה בקפה טורקי.

אמנם כל זה לבני אשכנז היוצאים ביד רמ"א, אבל המחבר הרי הביא שני שיטות האם יש בישול אחר אפיה וצלי. ובשו"ת יחווה דעת (ב, מד) מביא מכמה פוסקים שהכלל הוא שהיכא שמביא מרן שתי דעות, יש אומרים ויש אומרים, הלכה כיש אומרים בתרא, ולפי"ז דעת השו"ע לפסוק להקל כדברי הראבי"ה והמרדכי. ואפילו להחולקים שכתבו שאין הכרע בדבר, וכן כתב הפרמ"ג בהקדמתו ליו"ד (בכללים סימן ב), כאן שתפס מרן סברת הסמ"ג והיראים שאוסרים בלשון יחיד יש מי שאומר, ואילו סברת ראבי"ה והמרדכי בלשון רבים ויש מתירים, י"ל שתופס עיקר כדברי המתירים, כמו שדקדקו כמה אחרונים בכיוצא בזה.

[ולפי"ז מיישב קושיית הבית מאיר הובא בבאה"ל (שיח, טו), על מה שפסק המחבר שדבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד האש אפילו במקום שהיד סולדת בו, וקשה הרי בסעיף ה' הביא דעת היראים שיש בישול אחר אפיה וצליה, והוא הדין שיש צליה אחר בישול, ואיך התיר כאן בסתם, ולפי האמור ניחא, שהמחבר באמת סובר להתיר כסברא אחרונה שהובאה בסעיף ה].

ולכן פסק שמותר לערות מכלי ראשון על קפה (לא נמס) משום שהקפה עבר תהליך של קליה ואין בישול אחר אפיה וצלי.

ולפי כל הנ"ל יש לדון על הקפה שיש בו תערובות של קפה לא נמס כדי שהקפה יהיה יותר חזק, אז לבני אשכנז

יהיה בעיני להכין קפה זה אפילו בכלי שני, שהרי הוא מבשל את הקפה לא נמס ביחד עם הקפה נמס. (ובכלי שלישי יש מקום להקל כדבסמוך).

קלי הבישול בכלי שלישי

עוד יש להסתפק האם מותר להכין קפה זה גם בכלי שלישי, שהרי יש דיון האם מותר לשים דבר שיש בו חשש קלי הבישול בכלי שלישי. מקור הספק הוא בזה, שהרי המקור שחוששין לקלי הבישול בכלי שני הוא מהיראים, והוא עצמו כתב להדיא שאין הבדל בין שלי שני לכלי שלישי. וז"ל היראים (סימן רעד) ואין בישול תלוי לא בכ"ר ולא בכלי שני אך לפי שהוא דבר המתבשל פעמים שהוא דבר רך ומתבשל אף בכלי שני ויש דבר קשה שאפילו בכלי ראשון אינו מתבשל ויש דבר המתבשל בכלי ראשון ולא בכלי שני וכו', **הלכך יזהר אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שלישי שהיד סולדת בו**, שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל בכלי שני ומי הוא שאינו מתבשל, ואמרי' בחולין (קח, ב) איזהו בישול כל שאחרים אוכלים אותו מחמת בישולו.

אלא דלכאורה יש מקום גדול להתיר בכלי שלישי, והוא על פי מש"כ המשנ"ב (שיח, מז) אמש"כ הרמ"א (שם סי' ה) שנהגו לייזהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, כתב המשנ"ב שבכלי שלישי מצדד הפמ"ג (סקל"ה) להקל. וכן כתב לעיל שיקח המרק במצקת שיהיה כלי שלישי.

בישול אחר בישול בדבר לה

אלא שדנו הפוסקים דאולי יש להתיר מטעם ביטול ונאמר שמיעוט הקפה לא נמס בטל בקפה הנמס, ולכן לא יהיה בזה איסור בבישולו.

והנה נחלקו הראשונים האם גם בלח אומרים אין בישול אחר בישול, או רק בדבר בבש. ופסק המחבר (שיח, טו) דבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו. וכתב הרמ"א שיש מקילין לומר דכל שאין נותנו ע"ג האש או הכירה ממש רק סמוך לו, אפילו נצטנן מותר, ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן לגמרי. וכתב המשנ"ב (ס"ק צט) שאף דלדעת המחבר כיון שנצטנן מעט מחמימותו ואין היס"ב שוב יש בו משום בישול, המנהג להקל בזה דסומכין בזה איש מקילין כל זמן שלא נצטנן לגמרי.

ובשו"ת אג"מ (או"ח ד, עד, ב) כתב בטעם הרמ"א שסובר לדינא כהרמב"ם והרשב"א דאין בשול אחר בשול גם בלח אבל מחמירין כשנצטנן לגמרי. ושיעור החמימות שצריך להיות בלח להרמ"א הוא שראוי לאכול לאלו שרוצין לאכול חמין כדכתב בשו"ע הרב (ס"ט).

וחולק על מה שהביא השואל מאג"ט (ס"ק י"ד) דכשראוי עדיין לקצת בני אדם לאכול מחמת חמימותו כבר יצאנו מחשש איסור דאורייתא, ובדרכנו סמכין על הפוסקים דלא מחלקין בין לח ויבש, וכתב האג"מ שסברתו לא מובן כלל, דבלא נתבשל מתחלה אלא פחות מיד סולדת אף שהוא בחום גדול הראוי לאכילת חמין חייב כשישלים לבשל עד שיהיה יד סולדת, וממילא להסוברים דיש בשול אחר בשול בלח כשנצטנן חייב אף אם נצטנן קצת שנעשה פחות מיד סולדת אף שהוא עדיין חם טובא כראוי חייב, וא"כ איך כתב דבראוי לאכול מחמת חמימותו לקצת בנ"א הוא רק בשול מדרבנן.

אמנם בפרמ"ג משמע שנוקט שלפי הרמ"א לח שנצטנן יש בו משום בישול. וז"ל (א"א רנג, לז) ואנן פוסקים דיש בישול אחר בישול בלח ונצטנן לגמרי, ובחם קצת (אף אין יד סולדת בו) מקילין ממנהגא ולא מדינא. הלכך לדידן בלח ונצטנן לגמרי ואמר לעכו"ם, **יש בו חשש בישול דבר תורה**, באפשר אסור התבשיל אף נצטנן אחר כך דלא נהנה, מכל מקום איתעביד ביה מלאכה, וקנסו ליה אף בעשה על ידי עכו"ם. וגרע טפי, דצריך כדי שיעשו על ידי עכו"ם. מבואר בדבריו שהרמ"א חושש מעיקר הדין שיש בישול אחר בישול בלח, אבל א"כ צ"ע איך אפשר להקל ממנהגא.

קטשוף על בשר חם

משום שנוקט בעל האג"מ שיסוד הרמ"א הוא שמעיקר הדין פוסק שאין בישול אחר בישול אפילו בלח, לכן

היכא שיש עוד צירוף להקל פוסק שמותר. כגון ליתן קטשוף על בשר רותח הנמצא בכלי שני, שהרי אע"ג דקי"ל שכלי שני אינו מבשל, אבל בדבר גוש חוששין להשיטות שכלי שני מבשל, א"כ אע"פ שהקטשוף כבר התבשל אולי יש להחמיר משום דהוי דבר לח.

ונשאל על זה באגר"מ (שם אות ה) דאולי יש להתיר משום שיש כאן שני חומרות: א' לחוש לדעת מהרש"ל (בש"ך יו"ד סי' צ"ד ס"ק ל' ומ"א סי' שי"ח ס"ק מ"ה) שדבר גוש חם חשב כלי ראשון. ב' לחוש שיש בישול אחר בישול בדבר לח (רמ"א סעי' ט"ו). עוד העיר דאולי הקטשוף לא חשיב משקה כיון שהוא עב ביותר.

והשיב דמותר ליתן קטשוף על בשר רותח בכלי שני, שאף אם נחמיר גם שתי חומרות הוא בשתי חומרות שהוא ספק ממש כל חומרא שאף שהוא ספק ספיקא אולי יש להחמיר בשבת משום חומרתו. אבל הכא חומרא דיש בשול אחר בשול בדבר לח הוא חומרא בעלמא, שגדולי הפוסקים סברי דגם בלח אין בשול אחר בשול, וכן הוא הכרעת הרמ"א ונוהגין כן דרך שבנצטנן לגמרי מחמיר. וגם החומרא בדבר גוש שאף בכלי שני הוא עדיין כרותח, הרבה חולקים על זה ובתוכם הרמ"א (יו"ד צ"ד ס"ז) אשר הוא עיקר גדול בהוראה, והט"ז שם ס"ק י"ד מחמיר רק מצד דוחקא דסכינא שלא שייך כאן בהנחת הקטשוף. והח"ס הובא בפ"ת (סק"ז) מקיל כהרמ"א בהפסד מרובה, וכן כתב שהורה כן גם מורו הגאון להקל בדבר גוש בעת הצורך. וא"כ אף דהש"ך (קה, ח) פוסק כמהרש"ל וכן המג"א (ס"ק מה) אין להחשיבו כספק השקול אלא שכיון שלא ברור להיתר מחמירין, לכן אין להחמיר שתי החומרות אלו אף באיסורי שבת.

ומה שהסתפק שמא הוא אוכל מחמת שהוא עב אף שנירוק ע"י שפיקה, כתב האגר"מ שמסתבר שלא תלוי זה בדין אוכל או משקה לגבי טומאה, אלא באם הוא דבר הזב או דבר שהוא חתיכה העומדת ומדובקת יחד אף בלא כלי המעמידן ומדבקן שלכן יש להחשיבו כלא.

רוב יבש

דנו הפוסקים היכא שעיקר הדבר הוא יבש אלא שיש גם מיעוט רוטב האם נחשב לדבר לח וחוששין משום בישול או לא. והנה הב"י (סימן רנג) הביא דברי רבינו ירוחם (ח"ג נ"ב סט, א) בשם ה"ר יונה דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור. משמע שאם רוב דבר יבש (או אפילו חצי חצי) נחשב כדבר יבש. אמנם בסי' שי"ח הביא בשם רבינו ירוחם (שם סט, ג) כי כל דבר שנצטנן אפילו מבושל כל צרכו **ויש בו רוטב** ומצטמק ויפה לו יש בו משום בישול, ולפיכך אין מניחין אותו כל כך סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו, אלא ברחוק שלא תהא היד סולדת בו.

והיה אפשר לומר שהוא מטעם ביטול ברוב שמיעוט הלח בטל ברוב יבש, אבל בפוסקים כתוב טעמים אחרים, א"כ משמע שס"ל שאין להתיר איסור בישול מטעם ביטול.

בפרמ"ג משבצ"ז (רנג, יג) כתב לבאר דברי רבינו יונה וז"ל, ולכאורה מראין הדברים כמו שכתב הט"ז (שיח, ד) דאף שנצטנן בלח הוה מן התורה, מכל מקום מלאכת מחשבת אסרה תורה, וכל שנצטנן בלח ומרתיחו להצטמק ויפה לו הוה בישול דבר תורה. ובמצטמק ורע לו אין דעתו להצטמק, והיינו דעיקר הבישול הוא שמצטמק, ולפי זה שפיר הולכין בתר רובו, דרובו רוטב מצטמק ויפה לו הוא ומתכוין לצימוק והוה בישול, ואם רובו יבש אין דעתו לצימוק כי מצטמק ורע לו הוא ליבש.

ובשו"ת אגר"מ (שם אות ז) ג"כ נשאל על אוכל שרובו יבש ומיעוטו לח האם יש להחמיר שיש בו בישול אחר בישול אם נצטנן לגמרי, ע"ש שמאריך בדברי הפרמ"ג בכמה מקומות ומסיק שדעת הפמ"ג להתיר במיעוט לח, וכתב דאולי הוא מטעם דמעצם הדין גם בלח אין בשול אחר בשול, שלכן אין דין זה ברור ומהראוי להחמיר, ורק בשעת הדחק הגדול אולי יש להתיר. וצ"ע לומר שדין זה מבוסס על הא דמעיקר הדין אין בישול אחר בישול בלח, שהרי הפרמ"ג סובר שלפי הרמ"א מעיקר הדין יש בישול אחר בישול בלח.

בספר אגלי טל (אופה נה, ד) כתב שיסוד ההיתר של רי"ו הוא מטעם דבר שאינו מתכוון, שעיקר כוונתו על הרוב. ואע"ג דהוי פסיק רישא, הרי התיר תרה"ד לומר לגוי לחמם בית החורף אע"פ שג"כ מתבשל הקדירה,

משום שאינו אלא איסור דרבנן, וה"נ הרי מעיקר הדין ס"ל לרמ"א שאין בישול אחר בישול בלח.

הוספת מים לכוס שנשאר טיפות

בשו"ת אג"מ (שם יט) נשאל האם מותר לערות מים מכ"ר לכלי שנותרו בו טיפי מים שנתבשלו ונצטננו. והשיב שיש הבדל בין טפות מים שלא מיתוסף בזה שום הנאה אף לא בכמות, שאף במים קרים שהוא בשול דאורייתא אין בזה איסור להערוך והרבה פוסקים דפסיק רישא דלא ניחא לו שרי אף לכתחלה, ובטפות מים שהוא פחות מכשיעור אפשר אין להחמיר. אבל מ"מ כתבתי באג"מ א, צג שיש לאסור. שלכן בהיות שמים רותחין שנצטננו שמעצם הדין אין בשול אחר בשול, דכן סוברין רוב הפוסקים, ודאי לא שייך להחמיר בהטפות. ואם יש מים הרבה מבושלים שנצטננו יש לאסור לערות עליהם הרבה מים רותחין באופן שגם המים הצוננין יעשו רותחין, כיון דהוא פסיק רישא דניחא לו.

ביטול במלאכת שבת

ויש שרצו לומר שמותר להכין קפה הנ"ל בשבת משום שהקפה הלא נמס בטל בקפה הנמס. אבל לפום ריהטא הדברים תמוהים שהרי הביטול אינו יכול להפוך דבר שלא התבשל לדבר שהתבשל, א"כ יהיה אסור דסוף כל סוף הוא מבשל מה שלא התבשל.

ובאמת מבואר להדיא בשבלי הלקט (ענין שבת סימן פו) שלענין בישול לא מועיל ביטול. עי"ש שמביא מה שדן הר"ר שמחה משפירא על המלח שנתנו ביורה מרותחת במזיד בשבת, שאין בה טעם לאסור לא מטעם דהוי ליה דבר שיש לו מתירין, ולא מטעם שאור ותבלין דלטעמא עבידי, והיכא דלא יהבו טעמא בטלו כשאר אסורין מטעם זה וזה גורם, כמו בשאור של חולין שנפלו לתוך העיסה ונצטרפו וחמצו דקים לן זה וזה גורם מותר. ואין לך זה וזה גורם גדול מזה, דמסתמא נמלח בערב שבת, אלא שלא נמלח כל צרכו. ומטעם דבר שיש לו מתירין, (שמעשה שבת מותר לאחר שבת), אין נראה לאסרו שהרי נתבטל קודם שנעשו איסור על ידי בישול, כרב נחמן דהוא בתרא דאמר צריך מילחא בישולא כבשרא דתורי, ואפילו בכלי ראשון לא בשלה, ומשעה שנימוח נתבטל. ומה שכתבת מביטול איסור לכתחלה, אינו ענין לכאן שהרי קודם היה היתר ועל ידי תערובות אוסרו. מבואר בדבריו שאכן נאסר המלח מטעם מעשה שבת רק שבטל בהתבשיל, ובכה"ג לא אמרינן שלא תבטל משום דבר שיש לו מתירין, משום שהתערב לפני שנאסר.

ועי' בספר החיים (מהגרש"ק) שתמה על הט"ז שביאר הטעם שאין כאן משום דבר שיש לו מתירין שכבר התבטל, הרי כל זה לא נאמר אלא למ"ד מלח אינו מתבשל אלא כבישרא דתורא, ולכן אמרינן שכבר התבטל לפני שהתבשל, אבל הרי בשו"ע הובא שני הדעות, א"כ לפי הדעה שמלח אדרבה קל יותר להתבשל, א"כ צ"ל שהטעם שאין כאן משום דשיל"מ משום שעכ"פ האיסור לא היה קיים לפני הביטול. וזה בעצם היסוד של שבה"ל שרק היכא שהאיסור היה בעין אמרינן שדשיל"מ לא בטל.

וכן מבואר בספר התרומה הובא בטור (או"ח סי' שכ) שגיגית מליאה ענבים שבועטין אותם במקלות אין זה נתרסקו ואסור היין היוצא מהם, ואם יש בגיגית יין צלול שיוצא מערב שבת מותר שכל יין ויין שיוצא בשבת מן הענבים מתבטל ביין שיוצא מערב שבת. וכתב הב"י דלא דמי לדבר שיש לו מתירין שיכול להמתין עד לאחר השבת ואפילו באלף לא בטיל, דהני מילי כשהאיסור בעין מתחלה ואחר כך נתערב בהיתר, אבל הני לא ניכר מעולם אלא מעט מעט שיוצא מתערב עם המשקין שיוצאו מאתמול.

דבר שיש לו מתירין

אבל עיקר הסברא שאין כאן משום דשיל"מ אינו ברור לי, שהרי כידוע יש שני סברות למה דשיל"מ אינו בטל, דעת רש"י (ריש מס' ביצה) דעד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר, ולדבריו לכאורה אין סברא לחלק בין היכא שהתערב לפני חלות האיסור, להיכא שהתערב אח"כ.

הסברא השניה היא של הר"ן (נדרים נב, א) שהיכא שיש מתירין אין כאן התנגדות של איסור והיתר כדי לבטל האיסור, א"כ כ"ש כאן דהוי היתר ממש.

זה וזה גורם

על עיקר דברי שבה"ל שאין המלח אוסר התבשיל משום דהו"ל זוז"ג, תמה הט"ז (ס"ק טו) דע"כ לא מצינו זוז"ג רק שאם באותו הזמן שגורם האיסור פעולתו אז גורם גם ההיתר פעולתו, כההיא דשאור ששניהם מחמצים בפעם א', משא"כ כאן דנתבשל תחלה במלח של היתר וכבר עשה פעולתו רק שאינו מספיק לטעמא, ואח"כ ע"י מלח של איסור בא לו טעם טוב לא הוה זוז"ג אלא האיסור הוא הגורם ליתן לו טעם טוב.

וההפך מגולה לנו, למה זה דומה לתבשיל שיש בו תבלין אלא שאינם מספיקין, והניח שם תבלין של איסור והשביחו לתבשיל, וכי יהיה זה מותר, דאין לך אכילת איסור גדול מזה. ול"ש זוז"ג אלא אם היו מתערבים קודם נתנית הטעם דהיינו קודם שבאו לקדירה, דאז נותנים טעם ביחד, משא"כ בנדון זה דהוה כמו נותן תחלה תבלין בשבת בכ"ר, דגם כאן מרגישים בפ"י טעם האיסור מה שמוסיף על ההיתר, ולכן פסק שאין להתיר אכילה זו בשבת אלא ימתין עד אחר השבת כנ"ל.

אבל צ"ע מההיא דתמורה (יב, א) דמשמע שגם בזה אחר זה אומרים זוז"ג. וז"ל הגמ' שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה, ולא בזה כדי להחמיץ ולא בזה כדי להחמיץ ונצטרפו וחימצו, רבי אליעזר אומר אחר אחרון אני בא, וחכמים אומרים בין שנפל איסור לכתחילה ובין שנפלה איסור בסוף לעולם אין אסור עד שיהא בו כדי להחמיץ, ואכמ"ל.

ועי' משנ"ב (שיח, עג) דהמלח בטל – ואע"ג דמידי דעביד לטעמא לא בטיל, שאני הכא דהוי זה וזה גורם דהכא מיירי שנמלח ג"כ מכבר בע"ש, וגם מיירי דהמלח שנתן עכשיו לא היה בה כדי ליתן טעם בקדירה זולת המלח של אתמול, אבל אם היה במלח של עכשיו לבדו כדי ליתן טעם אסור המאכל עד מו"ש.

ומציין השער הציון (צז) בית יוסף בשם רבנו שמחה, ואף דהט"ז הקשה על זה, האליה רבה והתוספות שבת והפרי מגדים בורה דעה בשער התערובות חלק ג והמאמר מרדכי והחמד משה כולם השיגו עליו, וכן דעת המגן אברהם.

ביטול באינו נעשה לשמה

ידועים הם דבר העונג יו"ט (סי' ד) שציצית שלא נטוו לשמה שנתערבו בציצית שנטוו למה אינם בטלים, והטעם שביטול יכול להוריד איסור לא להוסיף לשמה. א"כ ה"ה שאין הביטול יכול להחל על הקפה הלא נמס דין ביטול.

אמנם בשו"ת חתם סופר (יו"ד רעז) מביא משו"ת יד אליהו (סי' פ"ח) שנשאל אודות ס"ת שיש בו טעות שנתערב אם מותר לקרות בא' מהם. וכתב דחד בתרי בטל דהטעות לא הוה דבר חשוב, והספר תורה עצמו לא נפסל רק מכח הטעות שבו, והו"ל כחתיכה הראויה להתכבד שנאסר מבליעת איסור דבטל, דהבלוע אינו חשוב. שוב כתב דאפילו אינם רק ג' ספרים מותר לקרא בשלשתם בבת א', דלא דמי לשאר תערובות יבש ביבש.

וכתב החת"ס שאע"ג דאיכא לברורי, מכל מקום הא כ' מג"א (תלז, ד) דכל היכי דאזלינן בתר רובא, אפילו אפשר למיבדקיה אזלינן בתר רובא. ומש"ה לא בדקינן אחר י"ח טריפות. אבל כתב שזה בורכא דהיכא דנתערב א' ואיכא לברורי ולהכיר האיסור לא שייך ביטול. אבל בלאו הכי דברי יד אליהו תמוהים דמש"כ שאע"ג שהוי חתיכה הראויה להתכבד, היות ואין פסולו אלא מחמת הטעות והוא אינו חשוב שפיר בטל, כמו דבר הנאסר מחמת הבלוע, למה זה דומה לחתיכה הראויה להתכבד שבלע טפת חלב דלא בטל, אע"פ דאיסורא ע"י החלב מ"מ כיון שחתיכה עצמה נאסרה ונעשה נבלה הוה ליה חהר"ל, והכא ע"י הטעות נפסל הספר או לכל הפחות החומש כולו מלקרות בו בצבור, והוי דבר חשוב דלא בטיל. והוא דבר פשוט לכל מבין על כן אין לסמוך על דברי תשו"י דאליהו. אז אע"פ שחולק החת"ס על פסק היד אליהו אבל מודה הוא ששייך כאן ביטול, אע"פ שכאן דומה לההיא דהעונג יו"ט שאין ביטול יכול להכשיר פסול, אלא ע"כ שהחת"ס חולק על העונג יו"ט.

ביטול שלהבת

הזכרנו שמצינו בגדולי אחרונים שדנו לומר ביטול ברוב גם במלאכת שבת. הצל"ח (ביצה לט, א) דן על הוצאת שלהבת, שהיות וכל הזמן מתחדש אין כאן הנחה על מה שעקר, והיה ראוי לומר שאפילו מה שנשאר בטל ברוב.

וכתב שאל תתמה על מה שאני אומר לענין הוצאות שבת שיהיה שייך ביטול ברוב, כי לכאורה אף דמעורב ברוב הרי כולו בעין ושייך בו הנחה מה שעקר. אלא שיש כיוצא בזה גמ', עי"ש שמביא ראייה. ולדבריו יש להתיר להכין הקפה הנ"ל בכלי שני אף שמעורב בו קפה לא נמס דבטל. אלא דיש לדון האם די בביטול ברוב או שצריך ביטול בשישים, וראיתי מביאים בשם הפרמ"ג שרק דבר שנאכל צריך ששים, א"כ כאן היה די בביטול ברוב.

ועי"ש בספר החיים (הנ"ל) שתמה על השבה"ל למה לא נאמר שהמלח בטל בהתשביל והוי כמי שאינו ואין כאן ביטול כלל, ולא צריך להגיע שהאיסור מתבטל אח"כ. ור"ל לפמש"כ התוס' בבכורות שלענין טומאת משא לא שייך ביטול, דרק לענין אכילה שייך ביטול, א"כ ה"נ לענין אסור ביטול לא שייך ביטול. אבל כתב א"כ היכא שהתערב כזית בשר בששים זיתי חלב יהיה אסור לבשלם. עי"ש שמאריך בכמה דרכים בדברי השבה"ל והיה לו צד שגם השבה"ל ס"ל שבטל אבל לכאורה לשונו מוכח שבאמת נאסר אלא שאין כאן משום דשיל"מ.

קפה שיש בו תוספת "טעמים"

ישנו קפה שיש בו תוספות כמו טעם וניל וכדומה, ויש להסתפק אם יש בזה משום ביטול. אבל ביררו שהתהליך שבו מכניסים הטעמים הוא ע"י חום מאוד גבוה ונחשב למבושל א"כ אין כאן אלא ביטול אחרכישול ביבש דקי"ל שמותר.